

BİLİM İNSANININ SORUMLULUĞU

Dr. Yavuz Kılıç

Prefesör, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

“Kentleri kuranların, yasa yapanların, ulusal kahramanların, zorbaların kökünü kazıyanların ve bütün bunlara benzeyen insanların bıraktıkları olumlu izler çok kısa sürer; buna karşılık Mucitlerin eserleri daha şatafatsız, daha gösterişsizdir, ama izleri her yerde hissedilir ve sonsuza dek sürer.”

Francis Bacon

Bilim, bilim insanlarınca sistemli bir biçimde yapılan etkinliktir. Bu etkinlik insanlığın yaratıcılık yeteneğinin doruklarından biridir. Bilim, kamusal bir etkinlik olarak, insanlığın ürünü olarak görülebilir. Bilim insanları bu kamusal etkinliği gerçekleştiren ve belirli özelliklere sahip olan kişilerdir. Bilim insanı kendi alanında yetkin, adil, dürüst, yani belli etik donanıma sahip olmasıyla ve verilere dayalı olarak iş görmesiyle; hakikati araması ve söylemesiyle diğer insanlardan ayrılır. Kişi, bilim insanı olmayı seçmesiyle birlikte aslında insanlıktan sorumlu olmayı da seçmiştir. Onun sorumluluğu kendine, mesleğine ve insanlığa / topluma yöneliktir. Bu toplumsal yan, kimi durumlarda (pandemi durumunda) bilim insanlarının kolektif bir sorumluluk içinde olmasını gerektirmektedir. Bu bakımdan bilim insanları siyasal eğilimlere, iktidarların isteğine göre değil, bilimin gereğine göre, yani evrensellik ideali doğrultusunda kararlar alabilen kişilerdir. Hakikati arayabilmek, söyleyebilmek için ise bilim insanının bağımsız ve özgür olarak araştırma yapması şarttır.

Doğayı, evreni, insanı, olup-biteni bilmek, merak etmeyi ve soru sormayı gerektirir. Bu yüzden insan merak etmekten, soru sormaktan vazgeçmemiştir, vazgeçemeyecektir. Çünkü merak ve soru sorma ve benzerleri insanın varlık koşullarındandır. Bu yüzden de insanoğlu üretmeyi ve yaratmayı sürdürecektir. Sanat, felsefe, teknoloji, kültür gibi bilim de insanın yaratıcılığının bir sonucudur; insanın bir başarısıdır. Bilim, insanlığın bir birikimi sonucu elde edilmiş bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle “bilim, sistemleştirilmiş bilgiler bütünüdür”. Bilim, doğada meydana gelen olayların nedenlerini, birbirleriyle bağlantılarını bulur, insanla insan,

insanla kültür arasındaki etkileşimi, insanın sosyal ve psişik yönünü gösterir ve onları genelleştirir, geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunur.⁹⁴ Yinelersenek, insanın bu ve benzeri türden yaratıcılığının temelinde “her şeyi bilme ve öğrenme tutkusu ile körüklenen merak duygusu yatmaktadır” (**Nutku U, 2005**).

Bilim, olabildiğince kesin, ayrıntılı ve belgeye dayanan bir etkinlik biçimi olarak da görülebilir. Bu yanıyla bilim öznel ve keyfi olanı içermez. Bilgi birikimi olan bilimin, insanlığın ortak değeri olarak ortaya çıktığının da unutulmaması önemlidir. Bilimin insanlığın ortak ürünü olması, onun toplumsal yanının olmasını, kamusal alana ait olmasını beraberinde getirir. Ortak ürün olan bu birikim, insanlığın tarih boyunca yavaş yavaş elde ettiği kazanımlarının sonucudur. Ne var ki, bilimsel olanda da ölçülemeyen, yani niceliksel olarak hesaplanamayan yanları da düşünmemiz gerekiyor. Bu yan, bilimin de değerler olmadan, etik olmadan yapılamayacağıdır. ‘Bilim, teorik anlamda değil ama özellikle pratik anlamda etik tutumla bağdaştığı oranda bilimdir’, demek abartılı olmasa gerek. Bilimin “sosyal” bir yanı olduğu, pür anlamda bir etkinlik olamayacağını da söyleyebiliriz.

Bilimsel etkinlikte, çalışmada bulunan, belli bir konuda uzmanlaşan, veri elde etmede belirli bir yöntem kullanan ve bunu sistemli bir biçimde yapan kişi ise bilim insanı olarak adlandırılır. Bilim insanından hiç kuşkusuz dürüst, adil, alanında yetkin olması; yaptığı çalışmaların nesnel ve bulgulara dayalı olması beklenir. Bilime, dolayısıyla bilim insanına güvenin temelinde, aslında bilim insanının dürüstlüğü yatmaktadır. Bilim insanı, “bilinmeyenini bilinir görünmeyeni görünür yapmak için hep uğraş veren” kişidir (**Ersoy N, 2020**). Demek ki, bilim insanında, hem insan olarak hem de belirli bir mesleği icra eden kişi olarak bazı özelliklerin olması gereklidir. Ancak bu özellikleri taşıyan birinden sorumluluk beklenebilir. Bilim insanının sorumluluğu özellikle bilginin kullanımı söz konusu olduğunda bir kat daha artmaktadır.

Biliyoruz ki, bilim insanının herhangi bir konuda, durumda, ilişkide sorumluluk duyması doğrudan yaşamla ilgilidir; yaşam bilim insanını buna zorlar. Çünkü bilim insanı da bir insan olarak, yaşamının her anında kararlar almak, değerlendirmeler yapmak, anlamak, tavır takınmak durumundadır. Aldığımız kararlarda, takındığımız tavırlarda, kısacası her eylemimizde belirli bir durumda, bir ilişkide yapılması gerekenin ne olduğunu değerlendiririz ve bu değerlendirmeye göre karar alırız, tavır takınırız. İnsan yaşarken ve eylerken hep yapılması gerekenin ne olduğunu bulmaya çabalar. Dolayısıyla belirli bir ilişkide (kişi kişi ilişkisinde, hasta-hekim, öğretmen-öğrenci, yöneten-yönetilen ilişkisi) ya da belirli bir durumda (diyelim pandemi durumunda) gerekenin ne olduğunu bulmak büyük oranda kişiye, onun meslek bilgisine, etik bilgisine, insan ve değer bilgisine bağlıdır.

Ama bu bilgilerden önce gelen temel bir kabule de değinmemiz gerekir. O da, insan dünyasında olup-biten her şeyin bir amacı olduğunu düşünme-

Bilim insanının herhangi bir konuda, durumda, ilişkide sorumluluk duyması doğrudan yaşamla ilgilidir; yaşam bilim insanını buna zorlar

⁹⁴ Bilimin üretime yansması ise genellikle teknoloji olarak adlandırılır, ama kimi zaman bilimin nerede bittiğini, teknolojinin nerede başladığını belirlemek bile zorlaşmaktadır.

mizdir ve bu yüzden da eylemlerimizde, yapıp-ettiklerimizde bir amaç ararız. Bütün insan etkinlikleri bir amaç için yapıldığından, bilim insanının araştırmasının da tekilliğinde bir amacı vardır. “Tıbbın amacı sağlık, gemiciliğin gemi, askerliğin utku, ekonominin zenginlik” olması gibi (**Aristoteles, 1997**). Amaçlar çok olduğundan, bilimin bir amacı olduğunu söylemek elbette zor olacaktır. Bu bakımdan bilim insanlarının farklı bilim alanlarına göre farklı amaçlar taşıyacakları açıktır. İnsan amaç koyan ve amaca yönelen bir varlıktır. Bu durumdaki insan, koyduğu amacın bilincinde olan ve üstelik kendinin de bilincinde olan bir varlıktır. Bu bilinç “insan olma” yönünde atılan büyük bir adımdır. Şüphesiz insanın özelliklerini taşıyan herkesin “insan olma” olanağı vardır. Bu olanak aldığımız kararlarda, seçimlerde, tutumlarımızda kendini gösterir.

Değer bilgisine sahip, insanlıktan sorumlu ve yaptığı işin kamusal bir iş olduğu bilincinde olan bir kişi olarak bilim insanının belirli olaylar ve durumlar karşısında doğru değerlendirme yapacağını bekleriz. Çünkü dürüstlük, dediğimiz gibi bilim insanının kişi olarak varlığından bağımsız bir özellik değildir. Bu bağlamda hakikat, bilim insanının olgulara dayanması, verileri olduğu gibi aktarması ya da verilere dayanması diye görülebilir. Bunlar da bilim insanının nesnel tutumunu gerektiren özellik(ler) olarak anlaşılabilir.⁹⁵ Bunun tersine verilerle oynama, düzmece kanıt üretme, tahrif etme, çarpıtma, aşırma, verileri uydurma gibi (**Aközer M & Aközer E, 2015**) bilim insanına yakışmayan, hatta bilim insanı sözcüğüyle yanyana gelmesi olanaksız olan (olanaksız olması beklenen) tutumlar da vardır. Bu durumda, gerçek bilimden değil, olsa olsa “düzmece bilim”den (“sözde bilim”den) ve düzmece bilim insanından söz edilebilir. Bilim insanı şayet hakikati arayan (ve söyleyen ya da söylemesi gereken) kişiye (**Medawar PB, 1996**), gerçek bilimin gereğini yapmaktan da sorumludur.

Peki, bilim insanı kimlere, nelere karşı sorumludur? Sorumlu olmanın haklı bir gerekçesi var mıdır? Sözcüğü “insanlıktan sorumludur” dersek, bu durum gelecek kuşakları da kapsayacak mıdır? Gelecek kuşaklara ilişkin nasıl bir ödevimiz olabilir, bu ödevin temeli nedir? Neden başka insanlara yönelik, hem de daha doğmamış olanlara bir borcumuz, yükümlülüğümüz ya da ödevimiz olsun? Yoksa bilim insanı sadece, “kendinden, yaptıklarından mı sorumludur”? Hiç tanımadığımız, bilmediğimiz insanlardan neden sorumlu olalım? Bu ve benzeri sorular elbette çoğaltılabilir, ama öncelikle sorumlulukla ilgili birkaç söz söylememiz yararlı olacaktır.

Bilim insanının sorumluluğunun bilgiyle (insan, değer, bilim insanının kendi alanının bilgisiyle) ilgili olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İnsan herhangi bir konuda (doğa, hukuk, insan, vs.) Bilgisiz ise bunun bir bedeli ya da cezası mutlaka olacaktır; kişinin bilgisizliğinin yarattığı duruma en azından katlanması gerekecektir. İşte, bilen insanın da bilmesinden dolayı ödeyeceği bir bedeli (borcu) vardır. Bu bedele sorumluluk diyebiliriz. “Sorumluluk, bedeli önceden bilmeyi gerektirir. Ödenemeyecek olanlar -nükleer atıklar,

Hakikat, bilim insanının olgulara dayanması, verileri olduğu gibi aktarması ya da verilere dayanması diye görülebilir.

⁹⁵ Uluslararası belgelerde de bilim adamından nesnellik, kuşkuculuk, bağımsızlık, iletişimde açıklık, kaynakların ortak kullanımı, adaletlilik gibi tutumlar ve ilkelere bağlı olma beklendiği ifade edilmektedir.

zehirli gazlar gibi- doğa adına hesap sorarlar. İnsan bu hesabı veremezse, başarılarına bir anlam da veremez” (**Nutku U, 2005**). Bilme değil, ama bilmenin uygulamaya geçmesi sorumluluk gerektirir. Bu bakımdan bilmenin sorumluluğu, uygulamanın sonuçlarını önceden bilme sorumluluğu anlamına gelmektedir.

Bu nedenle, “biz sadece yaptıklarımızdan veya neden olduğumuz kötülüklerden değil, ama en azından bir dereceye kadar, önleyebileceğimiz veya engel olabileceğimiz şeylerden de sorumlu olmak durumundayız” (**Cevizci A, 2013**). Toplumumuza, insanlığa ya da özel olarak gelecek kuşaklara yönelik sorumluluğumuz olduğu ya da olmadığına ilişkin farklı kuramlar, görüşler, yaklaşımlar elbette vardır. Ama burada önemli olan şey, en başta insan olarak ödevimiz ve ahlâki duruşumuzdur. O zaman da gelecek kuşakların kimler olduğunun, hangi ülkenin, milliyetin mensubu olduğunun bir önemi olmayacaktır (**Cevizci A, 2013**).

O halde, bilim insanının sorumluluğu hem kendine, hem mesleğine ve dolayısıyla meslek topluluğunun üyelerine, hem de topluma, insanlığa yöneliktir diyebiliriz. Her bir sorumluluğun ortak noktası ‘başkalarının varlığını tanıma ya da hesaba katma’ olarak görülebilir.

İnsan öncelikle yaptıklarından dolayı kendinden sorumludur. Yaptıklarımızın hesabını yine öncelikle kendimize verebilmeliyiz. Bu yüzden kişinin kendini tanıması, bilmesi gerekiyor. Bu topraklarda yaşamış olan Herakleitos da Yunus Emre de hep *kendimizi bilmenin* gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Kendimizi bilmek, kişisel olarak özelliklerimizi bilmek değildir; türümüzü, insanın yapısını esasen bilmemiz gerektiğidir. İşte, bilim insanı bildiği oranda da sorumluluğunun, görevinin ve ödevinin ne olduğunu bilecektir.

Bildiğini söylemek ya da hakikati dile getirmek, söylemek bazen zordur, hatta bir risktir; ama kimi durumlarda (özellikle yaşamsal sorunlarda) risk olmadan bilim insanı olunmuyor.⁹⁶ Riski göze almada temelde amaçlanan şeylerden birisi de o *mesleğin onurunu* korumaktır. Ama biliyoruz ki, mesleğin onuru ancak mesleği amacına uygun olarak icra eden, bunu yaparken her bir durumda, insanın onuruna ya da değerine zarar vermeden nasıl eylemde bulunabileceğine kendisi karar verebilen kişilerle korunabilir. Bu durum, bilim insanının mesleğine (dolayısıyla meslektaşlarına) yönelik sorumluluğunun görünür hale gelmesini sağlar.

Yukarıda da vurgulandığı gibi, bilimin uygulama alanı kamusal alandır; bilim kamusal alanda iş görür. Bu bakımdan bilimin etkileri bakımından da toplumsal yan olduğunu açıkça görmekteyiz. Bu toplumsal yan, kimi durumlarda (günümüzde olduğu gibi pandemi durumunda) bilim insanlarının kolektif bir sorumluluk içinde olmasını gerektirmektedir. Sözgelisi belediye-lerce, bakanlık(lar)ca oluşturulan bilim kurulları kolektif bir görev olarak

Mesleğin onuru ancak mesleği amacına uygun olarak icra eden, bunu yaparken her bir durumda, insanın onuruna ya da değerine zarar vermeden nasıl eylemde bulunabileceğine kendisi karar verebilen kişilerle korunabilir.

⁹⁶ Bilimsel araştırma, hakikati arama ve söyleme bilim insanının çok farklı risk almasıyla da ilgilidir. Sözgelisi “hastalıkların yapısını bulmak için, kendi üzerlerinde çoğunlukla ölümcül sonuçlara yol açan deneyler yapan insanlar çok az bilinir, ama tıp tarihinin ilgi çekici bir bölümünü oluştururlar”. Bu “tıp kahramanları” arasında 1885’de Peru, Lima’da kendi üzerinde ölümcül deney uygulayan Daniel Carron’u ve King George III hastanesi anatomi uzmanı John Hunter’i sayabiliriz (Berry A, 1998). Ama elbette bilim insanının risk almadan da hakikati dile getirilebileceği durumlar söz konusudur.

görülebilir. Kolektif bir görev ise kolektif bir sorumluluğu gerektirir. Bu kurullar belli bir sorunu çözüme kavuşturmak, sorunun çözümünde yeni yollar göstermeye çalışmakla görevlidirler. Doğru teşhis ve doğru veri, tedavinin doğru olması için ve doğru yollar göstermek için şarttır. Bu bakımdan bu kurullara mensup her bir bilim insanı yaptığı işte elde ettiği verilerden hareketle bir değerlendirme yapar ve değerlendirme sonucunu açıklar. Bilim insanının yaptığı açıklamaya da güvenmemiz beklenir. Bu güven duygusunun arkasında sadece “bilim insanı hakikati dile getirir” düşüncesi vardır. Toplumun ya da sorunun muhataplarının bilime, bilim insanına güveni, bilim insanının tutumuna (dürüstlük ilkesine) bağlı bir güvendir. “Bilimsel beyanlar gerçekte veya prensipte doğrulanabilir olanlardır. “Prensip” doğrulanabilir olma, doğrulama için nelerin yapılması veya yapılabilir olması gerektiğini saptamanın mümkün olduğu hallerdir” **(Medawar PB, 1996)**. Böylesi durumlarda bilim insanları olayların seyircisi değildir; olayları, durumları değerlendiren faillerdir. ‘Birilerinin hastalıktan (ya da açlıktan) ölmesine izin vermekle birisini öldürmek arasında bir fark var mı?’ sorusu, bu durumda bilim insanının yanıtlaması gereken bir soru olarak karşısında durmaktadır.

Bu soruyu kendisine soran bir bilim insanından beklenen şey dürüstlük ilkesine göre eylemesidir, yoksa hakikati sadece işlevsel olduğunda ya da işe yaradığında dile getirme değildir. Hakikati aramayı ve söylemeyi de içeren bu ilke, hiçbir otoritenin eleştiriden muaf olmadığını dile getiren etik bir değeri ifade eder. Bilim insanı böyle bir ilkeyle hareket ettiğinde onun özgür olduğunu düşünürüz ve aynı zamanda ona saygı duyarız. Ne var ki “bilgiden çok otoriteyi yüce tutanlar” da her zaman olmuştur **(Berry A, 1998)**. Böylesi insanlar siyasal otoriteye ya da hükümete yönelik bir sorumluluk duygusu içinde olabilir. Bilim insanı siyaseti öncelersse, sorumluluğunun yönünü değiştirirse kendine, topluma karşı olan *ödevini* yerine getirmemiş olur. Bilim insanının *görevi değil ama ödevi*, tıpkı borçlu olanın borcu üstlenmesi gibi olaylardan, olup bitenlerden kendilerini sorumlu tutabilmeleridir. Böyle insanlar da her zaman olmuştur ve olacaktır. Bu yanılla sorumluluğu, başkalarına yönelik olarak, onlara olan bir borcumuzun ödenmesi gibi düşünebiliriz. Bu üstlenme ya da borçlanma, kişinin bilim insanı olmayı seçmesiyle birlikte varlık kazanmaktadır.

Batılı anlamda ilk üniversitenin 1088’de Bologna’da kurulmasından itibaren, bilim insanların yeri de çoğunlukla üniversiteler olmuştur. Üniversiteler bir yandan bilim insanının özgürce iş gördüğü alanlar, onları korumanın yeri olurken, bir yandan da belli bir güç odağı olmuştur. Bu da devletlerin, hükümetlerin ilgisini üniversitelere çevirmesine neden olmuş; iktidar (devlet, hükümet) ile bilim (bilim insanları) arasında gerilimli bir ilişkinin doğmasına neden olmuştur. Özellikle 19. Yüzyıldan itibaren, çok pahalı olduğundan, bilimsel çalışmalar, araştırmalar hükümetler ve sanayinin desteğiyle yapılabilmektedir. Projeler, ekonomik yönden hem hükümetler hem de özel teşebbüs tarafından desteklenince, destekleyenler bilimsel çalışmalardan sorunlarını çözmeyi ya da sorularına yanıt vermeyi beklemektedir. Bir yandan bilim insanları, bilimin iktidar tarafından her zaman desteklenmesi-

Bilim insanları olayların seyircisi değildir; olayları, durumları değerlendiren faillerdir.

ni, ama aynı zamanda iktidarın kendilerini yönetmemesini, kendileri hakkında karar vermemesini ister. Ama öte yandan iktidar buna pek de sıcak bakmaz; bilim topluluğunun ne yapacağına kendisinin karar vermesi gerektiğini öne sürer. O zaman da bilim topluluğu ile iktidar arasında huzursuz bir ilişki, bir *çatışma* başlar. Bu çatışmanın bir nedeni bilimin, bilim insanının toplumsal sorumluluğu diyebileceğimiz ödevinin iktidarca dikkate alınmamasıdır.

Bu ve benzeri türden çatışmaların her çağda olduğunu; hatta “bilim insanının” tutum ve davranışlarına rehberlik etmesi beklenen normlar demeti ve/ya metodolojik kurallar getirilmeye çalışıldığını” biliyoruz (**Kabadayı T, 2010**). Bu çatışmaların doruk noktasında iktidarların neyin bilim olup olmadığına, neyin araştırılıp araştırılmayacağına karar vermek istemeleri yer almaktadır. Sözgelisi “Kilise bilimsel olmadığı gerekçesiyle Copernicus’un görüşlerini, Sovyet Komünist Partisi, yine bilimsel olmadığı gerekçesiyle Mendelci genetiği yasaklar. Parti ya da kilise neyin bilimsel olduğuna, dolayısıyla da yayınlanacağına ya da neyin bilimsel olmayıp yasaklanacağına karar verdiği için bilim hakkındaki soruşturmanın hem toplumsal hem de siyasal birtakım içermeleri vardır” (**Kabadayı T, 2010**). Öyle olsa da neyin bilimsel olduğuna, hangi bilimsel araştırmanın yapılıp yapılmayacağına sadece bilim insanı karar verebilir.⁹⁷ Bilimsel bir araştırmanın yapılıp yapılmayacağına herhangi bir gücün ya da otoritenin (kilise, hükümet, parti, vs.) Karar vermesi, zaten baştan bilimsel tutumun ruhuna aykırı düşmektedir. Her ne olursa olsun, tarih bize bu çatışmalardan bilimin galip çıktığını her zaman göstermiştir.

Bu yüzden bilim insanı aynı zamanda insan olduğunu, yurttaş (bir ülkenin ya da “dünya yurttaşı”) olduğunu bilmesi gerekiyor. Sizin sorumluluğunuz ile sizden beklenenler farklı olabilir. Bilimi üreten, teknolojiyi uygulayan insan olduğu halde, insanın kendi sorumluluğunu, bilim insanı sorumluluğunu unutmaması önemli olsa gerek. Bazen bu önem yaşamsal da olabilir: Unutmayalım ki, “ilk nükleer bombanın babası” olarak anılan fizikçi J. Robert Oppenheimer da bir bilim insanıydı. O toplumsal bir sorumluluk ya da insanlığa yönelik bir sorumluluk duygusu içinde olsaydı, yaptığı çalışmanın çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine yol açacağını bilirdi. Elbette, bilim insanları da çağlarının insanıdır ve onların da içinde buldukları kültürel etkenlerden etkilenebileceğini, sosyal (kimi zaman da siyasal) baskılara maruz kalabileceklerini tarih sayfalarından öğrenmiş bulunuyoruz. Bu bakımdan ele alındığında bilim insanlarının “insan olma” yönünde atacakları adımların zor olduğunu elbette söyleyebiliriz. Bu yönde atılabilecek her adım, bilim insanının hem uzman bir kişi, hem de kendini insanlıktan sorumlu tutan aydın bir kişi kimliğini kazanmasını sağlayacaktır.

Günümüzde bilimsel çalışmaların ve araştırmaların çoğunlukla yapıldığı yer üniversitelerdir. Bilimsel bir çalışmanın, araştırmanın bir devlet otoritesinin iznine bağlanması, aslında üniversitelerin ne olduğuna ilişkin bir (artniyet

Çatışmaların doruk noktasında iktidarların neyin bilim olup olmadığına, neyin araştırılıp araştırılmayacağına karar vermek istemeleri yer almaktadır.

Bilim insanlarının “insan olma” yönünde atacakları adımların zor olduğunu elbette söyleyebiliriz.

⁹⁷ Ama belli bazı özel durumların olabileceğini, bundan dolayı iktidarların ya da hükümetlerin ilgili kurumlarının denetleme yapabileceğini de unutmamamız gerekir.

yoksa) bilgi eksikliğinden kaynaklı olabilir. Üniversitenin bir toplumda kendi görevini yerine getirmesi için sahip olduğu araştırma özgürlüğünün olağanüstü düzeyde korunması zorunludur. Bu bakımdan bilim insanının görevini yerine getirebilmesinin ana koşullarından biri de siyasi modalardan, tutkularından ve baskılardan bağımsız olabilmesidir. Çünkü üniversite evrensel olanın peşindedir ve onun için asıl olan da evrenseldir; yerel olan sadece bu evrenselin içine alınabilir.

Burada bilen insanın, bilim insanının temel sorusu “ne için biliyorum?” Dur, diyebiliriz. Bu soru bilenin kendini ve başkasını yaşatma sorumluluğundan doğar. Bilim insanının saygınlığına gölge düşürmeye yönelik yapılan eylemleri, en başta yine bilim insanları ülke yararı ve insanlık adına, bilimin değerlerini savunarak etkin bir biçimde eleştirebilmelidir.

Bilim insanının sorumluluğu, sadece dar bir alanda uzmanlaşmak ve uzmanlığına yönelik görevini gerine getirmek değildir. Çünkü bilim insanını teknisyenden ayıran özellikler vardır. Kişi bilim insanı olmayı seçmekle, insanlıktan sorumlu olmayı da seçmiştir. Bu yüzden bilim insanının temel sorumluluğu ya da ödevi insanı (tür olarak insanı) bir araç değil, sadece amaç olarak görebilmesidir.

Kaynaklar

- **Aristoteles** (1997) Nikomakhos’a Etik, Çeviri: Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınevi
- **Aközer, M.-Aközer E.** (2015) Bilim İnsanlarının Bilime Yönelik Sorumlulukları: Bir Etik Temellendirme Önerisi, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt:5, Sayı:3, 219-235
- **Berry, A.** (1998) Bilimin Arka Yüzü, Çeviri: Levent Aysever, Ankara: Tübitak
- **Cevizci, A.** (2013), Uygulamalı Etik, İstanbul: Say Yayınları
- **Des Jardins, J.R.** (2006) Çevre Etiği, Çeviri: Ruşen Keleş, Ankara: İmge Kitabevi
- **Ersoy, N.** Erişim Tarihi 03 Eylül 2020, <http://torakscerrahisi.com/bilim-insaninin-sorumlulu>
- **Güzel, C.** (Derleyip çeviren) (1996) Sağduyu Filozofu: Popper, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- **Kabadayı, T.** (2010) Duhem’den Laudan’a Çağdaş Bilim Felsefecileri, Ankara: bilgesu Yayıncılık
- **Kuçuradi, İ.** (1998) İnsan ve Değerleri, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları
- **Medavar, P.B.** (1996) Genç Bilimadamına Öğütler, Çeviri: Nermin Arık, Ankara: Tübitak
- **Nutku, U.** (2005) Felsefe ve Güncellik, İstanbul: Bulut Yayınları
- **Yıldırım, C.** (1985) Bilim Felsefesi, İstanbul: Remzi Kitabevi

Bilim insanının sorumluluğu, sadece dar bir alanda uzmanlaşmak ve uzmanlığına yönelik görevini gerine getirmek değildir. Çünkü bilim insanını teknisyenden ayıran özellikler vardır. Kişi bilim insanı olmayı seçmekle, insanlıktan sorumlu olmayı da seçmiştir. Bu yüzden bilim insanının temel sorumluluğu ya da ödevi insanı (tür olarak insanı) bir araç değil, sadece amaç olarak görebilmesidir.